

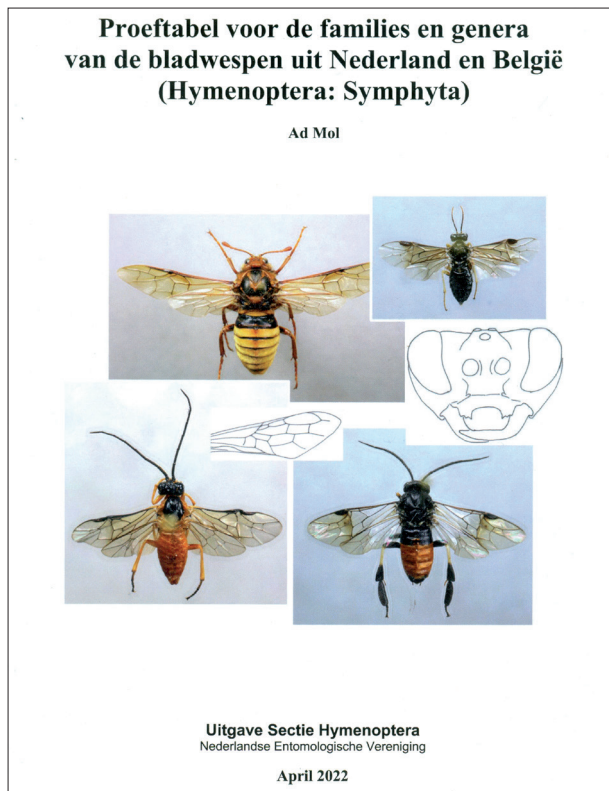
Werkgroepen

Bladwespen

Er komt wat leven in de werkgroep Blad-, hout- en halmwespen (Symphyta). Op zaterdag 17 september 2022 staat een workshop gepland voor mensen die nog niet zoveel weten over bladwespen, maar er wel in geïnteresseerd zijn. De workshop vindt plaats in het Natuurmuseum Brabant, tegenover het centraal station van Tilburg en wordt georganiseerd door de Sectie Hymenoptera van de Nederlandse Entomologische Vereniging. Details en de mogelijkheid je op te geven voor deelname, vind je op www.hymenoptera.nl/studiedag-bladwespen. 's Morgens zijn er enkele inleidende voordrachten over bladwespen in Nederland en België; 's middags kun je zelf aan de gang met determineren. Op de studiedag is te determineren materiaal aanwezig, maar het is wellicht leuker en leerzamer om ook zelf verzameld materiaal van bladwespen mee te brengen.

De aanleiding voor de studiedag is het recente verschijnen van maar liefst drie determinatiewerken over Europese bladwespen, één in het Engels of Frans, één in het Tsjechisch en één in het Italiaans. Een bespreking van de drie werken is te vinden in Entomologische Berichten 81 (2021): 178-180. De boekbespreking is ook te downloaden via <https://tinyurl.com/57ajnuw6>.

Omdat veel mensen moeite hebben met deze vreemde talen en zelfs het Engelstalige boek door zijn omvang (876 pagina's) en relatief beknopte tabellen niet erg toegankelijk is, bleek er behoefte te bestaan aan een Nederlandstalige tabel. Zo'n tabel is er (nog) niet, maar er is een begin gemaakt door de uitgave

van een Nederlandstalige tabel voor de 13 families en 114 genera van bladwespen die in Nederland en België zijn aangetroffen. Het is een proeftabel en het is de bedoeling om tijdens de studiedag op 17 september deze tabel eens goed te testen zodat later een verbeterde versie kan verschijnen. Je vindt een link naar de proeftabel op <https://tinyurl.com/4bzb7te>.

Naast de familie- en genustabel wordt ook gewerkt aan een tabel en verspreidingsatlas voor de subfamilie Tenthredininae. Deze relatief grote bladwespen zijn vaak te vinden op bloemen en zijn meestal de eerste bladwespen waarmee je als aanvanger te maken krijgt. Hiervoor worden gegevens uit de collectie van Naturalis beschikbaar gemaakt binnen het project Digitalisering Nederlandse Insecten.

Ook is een geannoteerde soortenlijst van alle inlandse bladwespen in voorbereiding. Beide documenten zullen echter helaas in september nog niet beschikbaar zijn.

Ad Mol

Sprinkhanen

Er komen de laatste jaren steeds meer waarnemingen van sprinkhanen binnen op Waarneming.nl. Het is bijzonder dat het behoorlijk goed lukt om de validatie bij te houden en dat is met name te danken aan Wim Bakker. Hij heeft inmiddels bijna 250.000 waarnemingen gevalideerd, een enorme prestatie. De ontwikkeling van de verspreiding van de soorten kan zo nauwkeurig gevolgd worden en met Occupancy Modelling kunnen zelfs jaarlijkse trends voor de meeste soorten worden berekend.

Op 1-2 april vond het European Congress of Orthoptera Conservation III plaats in Leiden, georganiseerd door EIS en Naturalis. Het congres was met 138 deelnemers uit 31 landen goed bezocht. Op locatie waren 70 deelnemers aanwezig, de rest haakte online aan en een deel van de presentaties werd ook online gegeven. Een van de hoogtepunten was de onthulling van *Leptophyes axeli*, een mooie sabelsprinkhaan uit Kreta, door Luc Willemse vernoemd naar Axel Hochkirch, oprichter van het congres.

Het derde Europese sprinkhanencongres was goed bezocht (foto Rob Felix en Marc Horsmans).

In juni is voor Vroege Vogels tv een item over sprinkhanen opgenomen in het prachtige gebied Plantage Willem III. Uitzending dit najaar.

Dit jaar worden twee excursies voor beginnende sprinkhaanwaarnemers georganiseerd. Opgave via EIS@naturalis.nl.

20 juli: duinen tussen Katwijk en Noordwijk.

12 augustus: Ooijpolder bij Nijmegen.

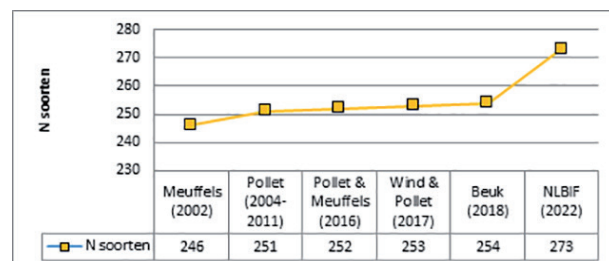
Roy Kleukers

Slankpootvliegen

Het tweede en laatste jaar van het project Verspreidingsatlas Slankpootvliegen (zie: <https://tinyurl.com/54m64jvb>) is ondertussen halverwege. Begin april 2022 werd op de Dipteradag van de Sectie Diptera NEV te Tilburg een eerste stand van zaken gepresenteerd. En er was al heel wat te melden.

In totaal werden tot hier toe nagenoeg 108.000 specimens geïdentificeerd (waarvan bijna 60.000 sinds de start van het NLBIF-project) en ca. 16.000 waarnemingen gevalideerd. Van de specimens konden er 1,2% niet met zekerheid op naam gebracht worden (doorgaans wijfjes in moeilijke genera zoals bv. *Chrysotus*, *Medetera*, *Rhaphium* en *Teuchophorus*). Dit staat in schril contrast met de 48,6% van waarnemingen met een twijfelachtige identiteit. Het ontbreken van een foto of een weinig bruikbare foto bleken de voornaamste reden van deze eerder hoge proportie. De drie databronnen van de studie met name (i) de EURODOL_NL-databank op basis van historische data van wijlen Henk Meuffels en mezelf, (ii) identificaties op basis van nieuw aangeleverde materiaal en (iii) Waarneming.nl bevatten data over resp. 250, 231 en 200 soorten. Deze informatie werd vervolgens vergeleken met literatuuropgaven.

De checklist van slankpootvliegen van Meuffels (2002) omvatte 246 soorten en dit aantal steeg langzaam tot 254 met de eerste melding van *Xanthochlorus galbanus* voor Nederland door Beuk (2018). Waarneming.nl was dus goed voor meer dan 4/5 van de Nederlandse soorten, wat bijzonder hoog is. Binnen het kader van het NLBIF-project detecteerden we 19 soorten die nog niet eerder in Nederland waren aangetroffen, wat een aanzienlijke stijging voorstelt (zie figuur 1). Of alle 273 soorten die ooit van Nederland werden gerapporteerd, er ook daadwerkelijk voorkomen, vergt nog extra onderzoek. Immers, slechts 245 soorten konden worden bevestigd via specimens of waarnemingen (zie tabel 1). Van 11 andere soorten is er heel wat materiaal in collecties aanwezig, waardoor het aannemelijk is dat de identificaties correct zijn. De kans op het voorkomen

Figuur 1. Evolutie van het totaal aantal slankpootvliegsoorten van Nederland op basis van de literatuur tussen 2002 en 2022.

Tabel 1. Overzicht van de huidige status van de 273 van Nederland gemelde slankpootvliegsoorten.

Status	N soorten
Aanwezigheid bevestigd door Nederlandse specimens	231
Aanwezigheid bevestigd door waarnemingen in Waarneming.nl	14
Aanwezigheid waarschijnlijk (specimens in collecties)	11
Aanwezigheid minder waarschijnlijk (weinig specimens in collecties)	9
Aanwezigheid onwaarschijnlijk	10
Totaal aantal gemelde soorten	275

van negen andere soorten is minder groot, gezien het zeer beperkt aantal (vaak oude) specimens in collecties. Tien soorten zullen wellicht van de checklist verdwijnen, want hiervan ontbreekt materiaal.

We hopen alvast dat bijkomend onderzoek van specimens van boven vermelde 20 onzekere soorten uit de Naturalis-collectie meer duidelijkheid in hun status brengt. Verder leverde de Dipteradag best wel een groot aantal extra monsters en specimens op, die ik nog probeer te verwerken in de komende maanden. Het einddoel blijft nog steeds de publicatie van de Nederlandse dataset naar GBIF en de verspreidingsatlas van Nederlandse slankpootvliegen. Of er dit jaar nog voldoende tijd overblijft voor alle geplande wetenschappelijke publicaties is zeer de vraag, maar ze komen er hoe dan ook. Geduld is een mooie deugd.

Beuk, P.L.T. 2022. Vier voor Nederland nieuwe soorten vliegen uit een 20e-eeuws monster. *Natuurhistorisch Maandblad* 111: 17-22.

Meuffels, H.J.G. 2002. Family Dolichopodidae. In: Beuk, P. (editor), Checklist of the Diptera of the Netherlands, KNNV Uitgeverij, Utrecht, pp. 171-180.

Marc Pollet (Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek – INBO, Brussel)

Zweefvliegen

Er gebeurt heel veel op zweefvliegengebied. Tijd voor een kort overzicht.

Aat Barendregt heeft de ontwikkelingen in de zweefvliegfauna van Boeschoten (Veluwe) over ruim 40 jaar op een rij gezet (Barendregt et al. 2022). Schokkende uitkomsten: de soortenrijkdom is met 44% afgenomen en de aantallen met maar liefst 80%. Hij heeft er ook de nodige landelijke publiciteit voor gekregen, tot en met een strip van Anton Dingeman in Trouw.

Op Europees niveau zijn de zweefvliegen onderdeel van het Pollinator Initiative (<https://tinyurl.com/y4zahx7u>). Onder dit initiatief van de Europese commissie horen verschillende projecten: de Europese Rode Lijst, een Europese database met alle Europese soorten zweefvliegen (Taxo-Fly) en het uitrollen van een Europees monitoringsysteem voor bestuivers (POMS – SPRING).

De European Red List of Hoverflies, gecoördineerd door de IUCN, is vrijwel klaar (www.iucn.org). Alle soort assessments, waarvan ongeveer 20% door leden van de werkgroep zijn opgesteld, zijn klaar en zijn te vinden op: www.iucnredlist.org.

Er wordt hard gewerkt door een internationaal consortium aan een overzicht van alle Europese zweefvliegen met beschrijvingen en foto's: Taxo-Fly. Verschillende Nederlanders zijn betrokken bij dit mooie project (www.luomus.fi/en/taxo-fly). Voor het Pollinator Monitoring Scheme (POMS) is een ander consortium, waaronder EIS en Naturalis, bezig met het uitwerken van een standaard monitoringprotocol voor bestuivers (dagvlinders, bijen, zweefvliegen, nachtvlinders) en het opzetten van een netwerk om in alle EU-landen de monitoring uit te voeren en alle vangsten te determineren. De opleiding van monitoring vrijwilligers en mensen die de vangsten gaan determineren ligt deels bij EIS.

In september is alweer het 11e internationale symposium over zweefvliegen, in Frankrijk. Ook deze keer zullen er veel Nederlanders afreizen naar het symposium.

Ten slotte: ook in Nederland willen we graag een rode lijst van zweefvliegen opstellen. Want er is de afgelopen decennia heel veel veranderd. *Rhingia rostrata* en *Melangyna pavlovskyi* hebben zich duidelijk gevestigd, maar wie ziet er nog wel eens een *Leucozona*? EIS probeert budget van het ministerie van LNV te krijgen voor de analyses en het schijfwerk. Ondertussen willen we graag de database aanvullen met zo veel mogelijk waarnemingen. De waarnemingen van Waarneming.nl kunnen we gebruiken. Maar als je nog waarnemingen hebt in je collectie of in excursieboekjes, laat het ons weten en voer ze in. Dan kunnen ze toegevoegd aan de database, zodat we een zo adequaat mogelijk beeld krijgen van de huidige zweefvliegfauna in Nederland en de veranderingen in de laatste decennia.

Barendregt, A., Th. Zeegers, W. van Steenis & E. Jongejans 2022. Forest hoverfly community collapse: Abundance and species richness drop over four decades. *Insect Conservation and Diversity*. DOI: 10.1111/icad.12577

Wouter van Steenis

Landplatwormen

Het afgelopen half jaar heb ik weer in een aantal kassen gezocht. Kassen van vlindertuinen blijken nog steeds een goede plek te zijn voor exoten. Maar ik heb ook in voedselbossen en (volks)tuinen gezocht naar de inheemse soorten, waaronder *Microplana terrestris*, met wisselend succes. Hans van Bostelen vond op een verlaten landje in Leiden een heleboel exemplaren van de blauwgevekte landplatworm *Marionfyfea adventor*. Dat is al de zesde vondst van deze exoot, buiten, dus niet in een kas, en we kunnen er inmiddels van uitgaan dat hij gevestigd is in Nederland.

Een familiebezoek in Brazilië (mijn zus is daarheen geëmigreerd), heb ik aangegrepen om ook daar naar *Geoplanidae* te zoeken. Zuid-Amerika kent zijn eigen variatie aan landplatwormen en ik was dan ook verheugd met een bijzondere vondst

In de zaal Live Science van Naturalis werd een vitrine ingericht over de vondst van de meerlijnige hamerhoofdplatworm (foto Sytske de Waart).

van *Geoplana quagga*. Daarnaast vond ik nog het stompje van een *Bipalium kewense* (nota bene op het boerenbedrijf van mijn zus) en een onbekende *Anisorhynchodemus* in de kas van de botanische tuin van Curitiba. Op veel andere plaatsen (voornamelijk naast stroompjes bij watervallen) heb ik niks gevonden.

De meerlijnige hamerhoofdplatworm *Diversibipalium multilineatum* die vorig jaar in Aagtdorp opdook, trok de aandacht van Vroege Vogels, en in januari hebben we daar een radio-opname gedaan. Dit leidde weer tot een vitrine van de vondst in de LiveScience zaal van Naturalis, inclusief een 3D geprint exemplaar.

De NVWA maakt dit jaar werk van de monitoring en detectie van de Nieuw-Zeelandse landplatworm *Arthurdendyus triangulatus*, die al enige tijd op de Unielijst van invasieve exoten staat. Voorkomen moet worden dat hij Nederland in komt. Misschien is hij er al lang, dus er moet ook een monitoringprogramma komen. Movares zet hiervan een actieplan op, en ik ben daar als de werkgroepcoördinator ook bij betrokken. Op 29 juni zal ik wat over de stand van zaken vertellen in een webinar. Landplatwormen zijn al een fascinerend onderwerp, maar de landsnoerwormen (Nemertea) schurken er qua uiterlijk en leefwijze dicht tegenaan. Die zijn nóg zeldzamer en komen van oorsprong ook niet in Nederland voor. Tot nu toe is er één melding van een landsnoerworm (*Argonemertes dendyi*) in Nederland. Henny Pen-de Jong vond ze een aantal jaar achter elkaar in haar tuintje in Wijchen, en omdat de landsnoerwormen zo dicht op de landplatwormen zitten, heb ik me hier ook maar over ontfermd en de vondst vastgelegd in een artikel in Nederlandse Faunistische Mededelingen.

Sytske de Waart

Jaarverslag 2021

Het volledige jaarverslag is te vinden op www.eis-nederland.nl/organisatie.

Hommelhulp Nederland

In 2021 werd het project Hommelhulp Nederland afgerond. Hiervoor werd een landelijke hommelmotoring opgezet (i.s.m. De Vlinderstichting), cursussen gegeven voor beheerders (i.s.m. Naturio), onderzoek uitgevoerd naar bijzondere hommelseorten en het eerste Europese hommelingcongres online georganiseerd. Financiële bijdragen: Stichting Dioraphte, Prins Bernhard Cultuurfonds en Zabawas.

De Naturio-cursus in Amsterdam, waarbij groene vadmensen leerden over de levenswijze en behoeftes van bijen en ervaringen konden uitwisselen (foto Karin Albers).

Trendonderzoek waterinsecten

De achteruitgang van insecten staat erg in de belangstelling. Om terug te kijken in de tijd zijn er maar weinig geschikte datareeksen. In een samenwerking tussen de Radboud Universiteit en EIS werden de gegevens van waterinsecten van de waterschappen over een periode van 27 jaar geanalyseerd. Dit geeft een gedifferentieerder beeld dan bij de vliegende insecten. Het aantal insecten nam met 50% af, maar de diversiteit nam toe. Opdrachtgever STOWA.

Duikerwants (foto Roy Kleukers).

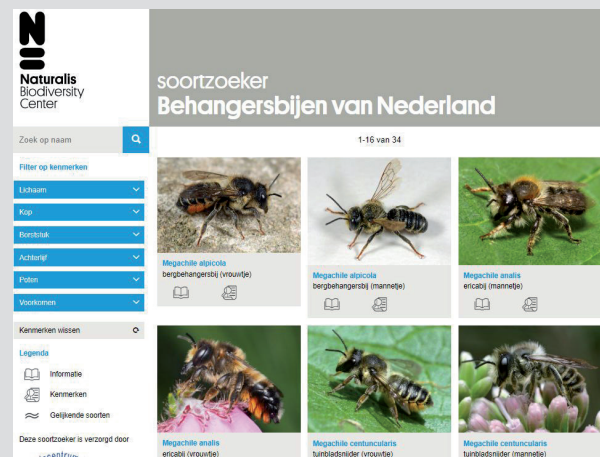
Publicaties

Naast de reguliere nummers van Nederlandse Faunistische Mededelingen verscheen in de serie verspreidingsatlassen wantsen het zesde en laatste deel, van de hand van Berend Aukema en Dik Hermes. Hierin zijn de actuele verspreidingskaarten van alle soorten wantsen in Nederland opgenomen. In Entomologische Tabellen verscheen deel 13 over de slakkendode vliegen, van de hand van Aat Barendregt. Dit leverde veel publiciteit op, waaronder in België, waarin men aansloeg op twee slakkendoders die naar tante Sidonia genoemd zijn. Verder een mooie special over rivierkreeften in De Levende Natuur, met een grote bijdrage van Bram Koesse.

Soortzoekers bijen

De Soortzoekers zijn gratis digitale determinatiesleutels die waarnemers helpen om soorten op naam te brengen. De sleutels worden technisch ontwikkeld door Naturalis en de inhoud wordt verzorgd door de soortenorganisaties, deels gefinancierd door het project Capacity Building van de NDFF. In 2021 heeft EIS enkele sleutels voor bijen toegevoegd.

Nieuwe soorten

Schachtmijt

Dat vogels een onverwachte bijdrage kunnen leveren aan de biodiversiteit blijkt uit een artikel van Hay Wijnhoven in NFM 56. In veren van houtduiven vond hij in 2020 de duifschachtmijt *Meitingsunes columbicus*, een nieuwe soort voor Nederland. De mijten leven in de schachten van de veren en drinken lichaamsvocht van de vogel via een gaatje in de wand.

De duifschachtmijt *Meitingsunes columbicus* (foto Henk Siepel).

Grote gevlekte landplatworm

Uit Nederland waren tot voor kort slechts twee inheemse landplatwormen en één exoot bekend. Sytske de Waart doet sinds enkele jaren onderzoek naar deze boeiende dieren en dat levert veel nieuwe kennis op.

Grote gevlekte landplatworm *Obama nungara* (foto Roy Kleukers).

In 2020 werden maar liefst vijf nieuwe soorten voor Nederland gevonden, waaronder de grote gevlekte landplatworm *Obama nungara*.

Europese bidsprinkhaan

In de afgelopen jaren wordt de Europese bidsprinkhaan *Mantis religiosa* steeds vaker in Nederland waargenomen. De eerste gevallen waren terug te voeren op versleping door vakantiegangers uit zuidelijke streken. In de laatste jaren breidt de soort zich vanuit Frankrijk ook op natuurlijke wijze naar het noorden uit. In Vlaanderen en Schin op Geul zijn aanwijzingen voor de vorming van populaties. Dit spectaculaire insect lijkt zich dus te vestigen in de Lage Landen.

Ongetwijfeld versleept exemplaar van de Europese bidsprinkhaan in Berkenwoude (Zuid-Holland) (foto Theo en Dineke Groen).

Varenbladwespen

De larven van bladwespen leven vaak heel specifiek op bepaalde planten. Enkele soorten leven op varens en bij een revisie van deze groep vond Ad Mol maar liefst drie nieuwe soorten. In het artikel in Entomologische Berichten worden ook verspreidingskaarten van de 14 Nederlandse soorten gepubliceerd. Dit is het eerste resultaat van het project Digitalisering Nederlandse Insecten van EIS en Naturalis.

Strongylogaster baikalensis, een van de drie nieuwe varenbladwespen (foto Tineke Cramer).

